

Utjecaj plaća na tržište rada u Republici Hrvatskoj

The impact of wages on the labour market in the Republic of Croatia

STELA PRVONOŽEC

Odjel za ekonomiju

Sveučilište u Zadru

Splitska 1

Hrvatska

stela.prvonozec@gmail.com

Stručni rad / *Professional paper*

UDK / UDC: 331.215: 331.5>(497.5)

Primljeno / Received: 09. srpnja 2020. / July 09th, 2020.

Prihvaćeno za objavu / Accepted for publishing: 21. listopada 2020. / October 21st, 2020.

Sažetak: Tržište rada, vrijednost plaća i životni standard neraskidivo su povezane odrednice gospodarskog razvoja. Hrvatski BDP, životni standard i kupovna moć stanovništva među najnižima su u Europi. Rast plaća u Republici Hrvatskoj postoji, ali, kao i u većini zemalja srednje i istočne Europe, nije popraćen porastom produktivnosti radne snage. Glavnina dohotka hrvatskoga stanovništva otpada na prehranu, što se povezuje sa slabom produktivnošću gospodarstva. U strukturi dohotka stanovništva primjećuje se i znatna ovisnost o socijalnim transferima koji, za znatan udio stanovništva, predstavljaju razliku između siromaštva i relativno normalnog života. Republika Hrvatska je podbacila u kreiranju ekonomskih modela koji omogućuju gospodarski rast kroz tehnološki napredak i jačanje produktivnosti radne snage. Kako bi se poboljšao životni standard u Republici Hrvatskoj, nužno je riješiti strukturne probleme prisutne na tržištu rada i kreirati ekonomske politike koje potiču gospodarski rast. U ovome radu analizira se veza između vrijednosti plaća, tržišta rada i životnog standarda u Republici Hrvatskoj. Postavljena hipoteza glasi: strukturni problemi na hrvatskom tržištu rada utječu na vrijednost plaća, a posljedično i na životni standard hrvatskih građana. Cilj rada jest analizirati strukturne probleme na tržištu rada u Republici Hrvatskoj i njihov utjecaj na vrijednost plaća. Svrha rada je ukazati na važnost efikasnog tržišta rada u nacionalnom gospodarstvu Republike Hrvatske.

Ključne riječi: vrijednost plaća, tržište rada, gospodarski rast, standard, Republika Hrvatska

Abstract: Labour market, value of wages and standard of living are inextricably linked determinants of economic development. Croatian GDP, living standards and purchasing power of the population are among the lowest in Europe. Wage growth in Croatia is present, but, as in most Central and Eastern European countries, it is not accompanied by an increase in labour productivity. The majority of the income of the Croatian population is spent on food, which is associated with low productivity of the economy. There is a significant dependence on social transfers in the structure of the household

income, which, for a significant share of the population, represent the difference between poverty and relatively normal life. Croatia has failed to create economic models that enable economic growth through technological progress and strengthening of labour productivity. In order to improve the standard of living in the Republic of Croatia, it is necessary to solve the structural problems present in the labour market and create economic policies that encourage economic growth. This paper analyses the relationship between the value of wages, labour market and standard of living in the Republic of Croatia. The hypothesis is that structural problems in the Croatian labour market affect the value of wages, and consequently the standard of living of Croatian citizens. The aim of this paper is to analyse the structural problems on the labour market in Croatia and their impact on the value of wages. The purpose of this paper is to point out the importance of an efficient labour market in the national economy of the Republic of Croatia.

Key words: value of wages, labour market, economic growth, standard, Republic of Croatia

1 Uvod

Gospodarski rast dovodi do porasta životnoga standarda građana. U Republici Hrvatskoj vidljive su znatne neučinkovitosti u funkcioniranju tržišta rada. Dodatno, tehnološki napredak koji bi, u kombinaciji s radnom snagom rezultirao gospodarskim rastom, se teško može postići zbog brojnih nestabilnosti u vidu ekonomskih politika. Ako se uzme u obzir spomenuta veza između gospodarskog rasta i rasta životnog standarda, jasno je da će države sa slabim gospodarskim rastom bilježiti i relativno nizak životni standard svojih građana. Predmet istraživanja rada je tržište rada i vrijednost plaća u Republici Hrvatskoj. Rad je podijeljen na sljedeća poglavlja: uvod, u kojemu se čitatelja ukratko upoznaje s problematikom koja će se obrađivati u radu, analize literature koja sažeto prikazuje dosadašnja saznanja o tržištu rada u Republici Hrvatskoj i vezu sa životnim standardom, razrade teme koja analizira vezu između tržišta rada, vrijednosti plaća i životnog standarda u Republici Hrvatskoj, rasprave i zaključka u kojem su sumirane najvažnije činjenice prikazane u radu. U ovom će se radu analizirati utjecaj tržišta rada na vrijednost plaća u Hrvatskoj.

2 Pregled literature

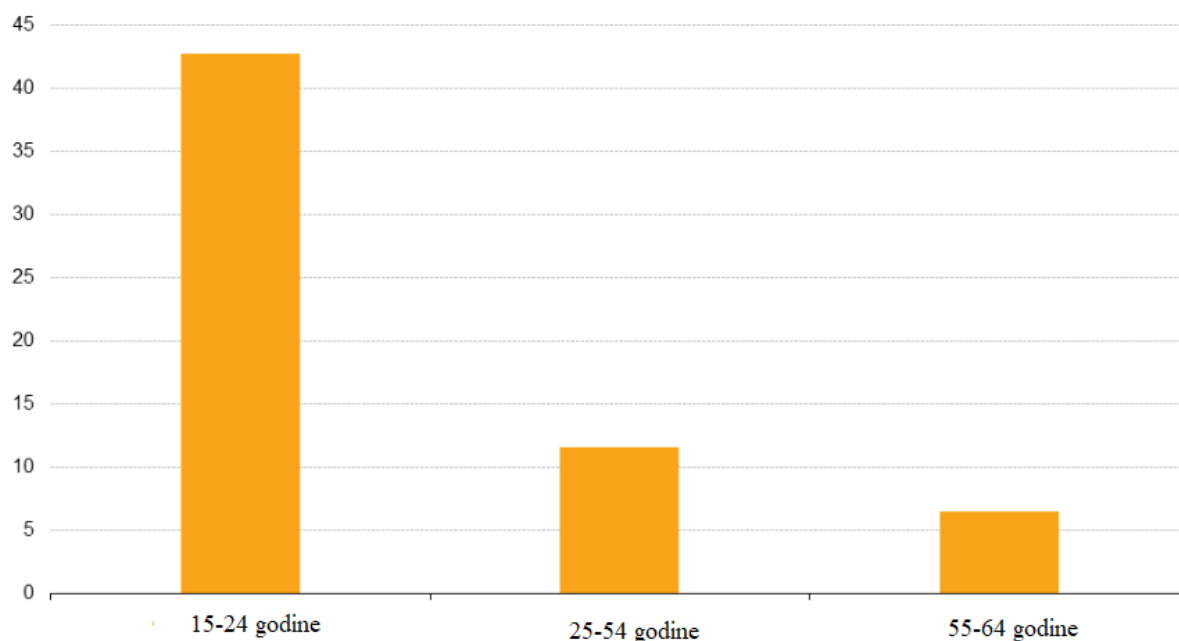
Stanje na hrvatskom tržištu rada u usporedbi sa stanjem u EU-u je nepovoljno, sa sličnim gospodarstvima, ali i u odnosu na pokazatelje u prethodnom razdoblju. Spominju se i brojni strukturni problemi, u kojima dominantnu ulogu ima obrazovni sustav koji za sobom povlači i visoku strukturnu nezaposlenost. Obadić (2017) ističe da je u Republika Hrvatskoj prisutna znatna neusklađenost obrazovnog sustava i realnog sektora. Klub Ekonomskog instituta (2014) ističe da je, kad je postizanje gospodarskog rasta u pitanju, u Hrvatskoj glavni problem tržište rada zbog sve manjeg broja raspoloživih radnih mjesta te da se obrazovna struktura zaposlenih vrlo slabo mijenja. Stopa nezaposlenosti mladih je izrazito visoka u Republici Hrvatskoj (među najvišima u Europi i u pretkriznom razdoblju), a negativnije posljedice na tržište rada imaju i postojeći demografski trendovi. Bilić i Jukić (2014) govore o konkretnim posljedicama koje nezaposlenost mladih (kao dominantan strukturni problem u Republici Hrvatskoj) ima na gospodarstvo – pada broj poreznih obveznika, socijalne naknade su veće, pada kupovna moć stanovništva kao i potražnja za dobrima i uslugama što smanjuje proizvodnju. Dodatno, autorice navode da je najbolje rješenje za smanjivanje nezaposlenosti gospodarski rast. Visoka stopa strukturne nezaposlenosti sprječava i snižavanje opće nezaposlenosti (HGK, 2015). O problemu koji nezaposlenost mladih predstavlja za Republiku Hrvatsku, govore i

Bejaković i Mrnjavac (2016). Oni napominju da u Republici Hrvatskoj raste nezaposlenost mladih, kao i udio pripadnika NEET-a, ali i ističu važan podatak: poslodavci generalno nisu dovoljno uključeni na tržište rada. Postavlja se i pitanje efikasnosti sredstava iz programa Garancija za mlade – koja, prema autorima, znači samo privremeno rješenje problema mladih u Republici Hrvatskoj. Rančić i Durbić (2016) analiziraju efekt koji nezaposlenost ima na mirovinske i zdravstvene sustave; svaki gubitak radnog mjesta znači i manji životni standard zbog izostanka doprinosa. Drugim riječima, hrvatski zdravstveni i mirovinski sustav „nategnuti“ su do krajnjih granica. Autori također povlače paralelu između ekonomskih politika u Republici Hrvatskoj i vrlo sporog gospodarskog rasta i napominju da je nezaposlenost u Republici Hrvatskoj multidisciplinarni problem. Na tom su tragu i Krnić i Radošević (2014), koji navode da bi se situacija u hrvatskome gospodarstvu, a i tržištu rada, mogla poboljšati promjenom postojećih ekonomskih politika kojima je u fokusu „zdravi rast“. Prema HNB-u (2017), nepovoljni demografski trendovi uz nedovoljnu ponudu radnih mjesta potiču nezaposlenost u Republici Hrvatskoj. Bartóková i Gontkovičová (2014) u svojem radu povlače pitanje nefleksibilnosti na europskim tržištima rada; za razliku od tržišta rada u SAD-u koja su percipirana kao fleksibilnija i s visokom zapošljivosti, europska tržišta rada su nefleksibilna, što uzrokuje visoku i dugotrajnu nezaposlenost kao i izostanak kvalificirane radne snage u nekim segmentima. EU (2018) u svojim analizama tržišta rada navodi da u većini država članica naknade za nezaposlenost imaju vrlo ograničen utjecaj na smanjenje stope siromaštva; poglavito se ovdje spominju Grčka i Hrvatska zbog visoke stope dugotrajne nezaposlenosti, kratkoće trajanja tih potpora kao i njihove visine. Posljedično, plaće uvjetuju životni standard, a promjena životnog standarda postiže se kroz gospodarski rast. Konkretno o plaćama u EU-u govori Hodor (2015); osnovna karakteristika tzv. „platnih trendova“ u Europi jest raznolikost, a na same plaće utječe niz faktora, poput nacionalnog zakonodavstva, zastupljenosti kvalificirane radne snage na tržištima rada, ali i bruto dodanoj vrijednosti u gospodarstvu. U nekim europskim državama postoji snažna pozitivna veza između porasta kompenzacija i rasta produktivnosti radne snage. Mihai (2015) u svojem istraživanju analizira produktivnost gospodarstva u dunavskim zemljama (analizom su obuhvaćene Austrija, Njemačka, Bugarska, Hrvatska, Moldavija, Rumunjska, Srbija, Slovačka i Ukrajina). Prema rezultatima istraživanja, ekonomski najneproduktivnije zemlje u toj skupini su Hrvatska i Srbija. Klub Ekonomskog instituta Zagreb (2014) ističe vrlo slab tehnološki napredak u Hrvatskoj te gospodarski rast koji se veže isključivo uz investicije (i ovdje su prisutne razlike u investicijama u Hrvatskoj i u ostatku EU-a – u Hrvatskoj su dominantne investicije u fiksni kapital, dok je u EU-u naglasak na investicijama u opremu).

3 Tržište rada u Republici Hrvatskoj

Problemi s kojima se Republika Hrvatska suočava na tržištu rada prisutni su još od 90-ih godina prošlog stoljeća. Suštinski su oni posljedica sljedećih karakteristika hrvatskoga tržišta rada: ekonomska aktivnost stanovništva je niska, visoka je stopa nezaposlenosti, prisutna je znatna neusklađenost u ponudi i potražnji radnih mjesta (Obadić, 2017). Konkretno, strukturni problemi hrvatskoga tržišta rada obuhvaćaju slabu zapošljivost mladih, pojavu NEET skupina, slabo razvijeno poduzetništvo, nerazmjer obrazovnog sustava i potreba na tržištu rada, nefleksibilnost i dugotrajnu nezaposlenost. Od svjetske financijske krize, tržišta rada mijenjaju se diljem svijeta, a sve je više naglasak na privremenim oblicima zapošljavanja. U razdoblju od 2006. do 2016. zabilježen je porast privremenog zapošljavanja mladih s 27,7 na 31 %. U drugom kvartalu 2019. godine (Grafikon 1.), udjeli privremeno zaposlenih u EU-u prema dobnim skupinama iznosili su kako slijedi: 42,8 % zaposlenih dobne skupine 15 – 24 godine bilo je privremeno zaposleno, 11,6 % zaposlenih dobne

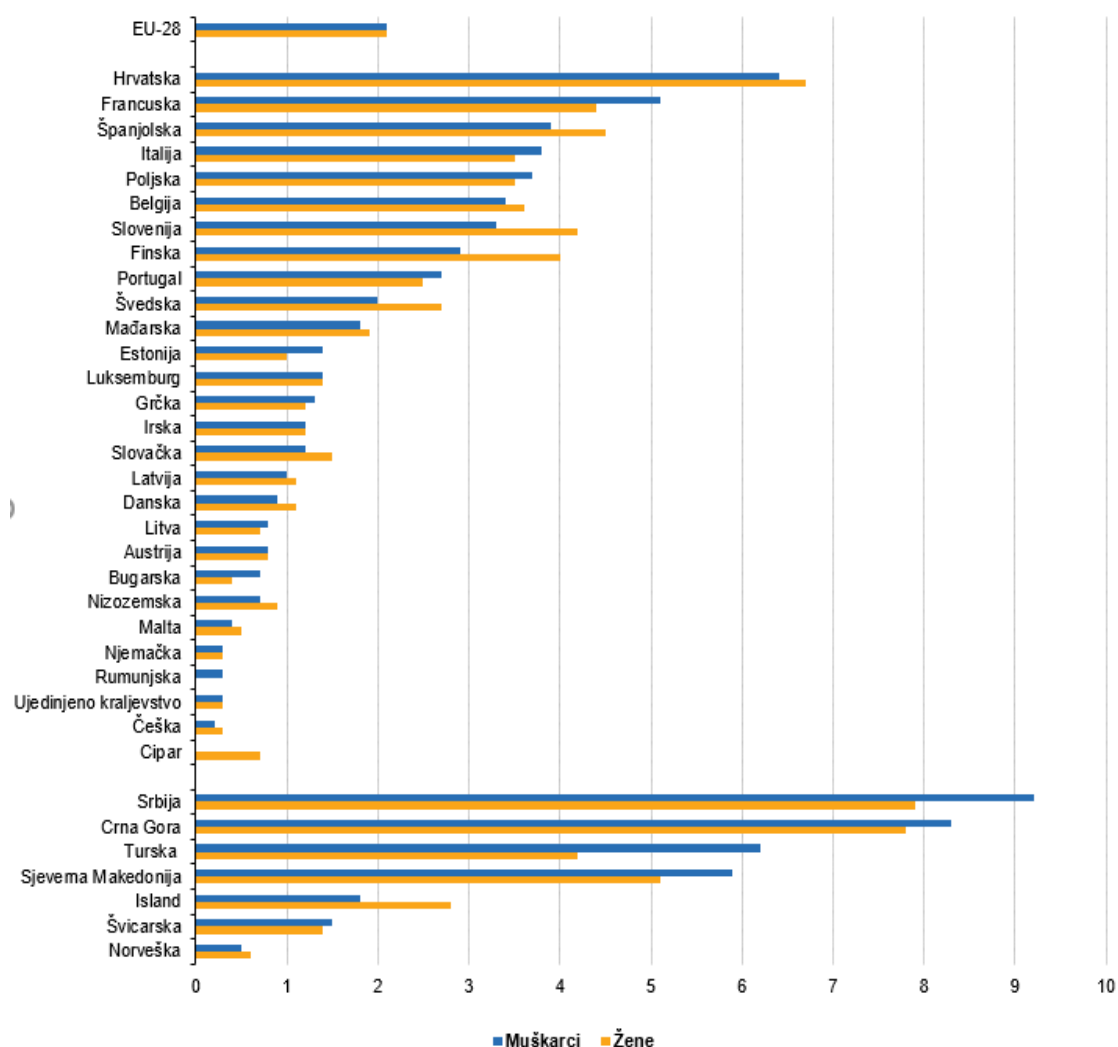
skupine 25 – 54 godine i konačno, 6,5 % zaposlenih dobne skupine 55 – 64 godine bilo je privremeno zaposleno (Eurostat, 2019).

Grafikon 1. Udio privremeno zaposlenih u EU prema dobnim skupina (Q2 2019. godine)
Izvor: obrada autorice prema Eurostat (2019)

Zasebna potkategorija mladih jest NEET populacija (osobe u dobi 20 – 34 godine) koje ni na koji način nisu obuhvaćene postojećim ekonomsko-društvenim organizacijama. Drugim riječima, riječ je o osobama koje se ne školuju, ne treniraju/obučavaju se za rad na određenom radnom mjestu i nisu zaposlene. Što je značajniji udio NEET populacije, veći je nerazmjer između obrazovnog sustava i tržišta rada. Pripadnost toj skupini za sobom povlači siromaštvo, društvenu izolaciju i neiskorišten radni potencijal (Eurostat, 2019). NEET je sačinjen od primarno niže obrazovanih, no u pojedinim državama (uključujući i Republiku Hrvatsku), više od 15 % ukupne populacije čine osobe s višom razinom obrazovanja (Bălan, 2015). Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (Anketa o radnoj snazi 2014; 2017), od 2007. do 2017. u strukturi hrvatskoga radno sposobnog stanovništva dominirali su zaposleni u odnosu na samozaposlene, što upućuje na to da se poduzetništvo u Republici Hrvatskoj percipira kao nedovoljno atraktivno. Ujedno, bez obzira na visoke stope ukupno nezaposlenih, manje od 1 % pripadnika te populacije koristilo se samozapošljavanjem kao mjerom HZZ-a (u razdoblju od 2011. do 2017.). Podaci CEPOR-a (2018) upućuju na pokretanje poduzetničkih inicijativa zbog prepoznatih prilika na tržištu, a manje zbog nužnosti. Inicijativa EU-a kreirana radi poticanja visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj nije polučila očekivane rezultate. U 2018. godini Republika Hrvatska je bila ispod europskog prosjeka po zapošljivosti diplomanata sa samo 75,2 % (Eurostat, 2019). Uključivanje visokoobrazovanih građana na tržište rada ključan je preduvjet za jačanje konkurentnosti država (Manta et al., 2015). S obzirom na činjenicu da je u Republici Hrvatskoj izostala adekvatna reakcija tržišta rada na promjene u obrazovnom sustavu, visokoobrazovani građani nerijetko prihvaćaju niže kvalificirana radna mjesta (Bečić, 2014). Posljednja dva opisana problema, nefleksibilnost i dugotrajnu nezaposlenost ne može se promatrati odvojeno. Prema Ostrovidov-Jakšić

(2017), fleksibilnost tržišta rada zapravo je sposobnost prilagodbe vanjskim šokovima, a temelji se na pravnom okviru iz domene tržišta rada. Usto, na fleksibilnost tržišta rada uvelike utječu i sami građani, tj. njihova sposobnost prilagodbe. Dodatno, što je tržište rada nefleksibilnije, dugotrajna nezaposlenost je izraženija.

Grafikon 2. Nesigurni radni odnosi u EU prema spolu za 2018.

Izvor: obrada autorice prema Eurostat (2019)

Općenito se nefleksibilnost na tržištima rada nastoji riješiti konceptom fleksigurnosti. Taj je koncept EU utemeljio na četiri stupa: ugovorima o radu koji su fleksibilni i pouzdani, strategijama za promicanje cjeloživotnog učenja, učinkovitim aktivnim politikama tržišta rada i modernom sustavu socijalne sigurnosti (Službene web stranice EU-a).

Promatrajući spomenute stavke na primjeru Republike Hrvatske, vidljivo je da se taj koncept u Republici Hrvatskoj otežano može implementirati zbog sljedećih karakteristika – ponajprije, razina zakonske zaštite zaposlenja je vrlo visoka, drugo, mentalitet građana prema cjeloživotnom učenju i promjena radnih mjesta jest vrlo pasivan, izdaci za aktivne politike tržišta rada su među najnižima u EU-u (problematično jer je nezaposlenost u Republici Hrvatskoj među najvišima u Europi) i konačno,

nepovoljni demografski trendovi povlače za sobom preopterećen sustav socijalne sigurnosti (Ostrovidov-Jakšić, 2017). Aktualni trendovi na tržištu rada pridonose i porastu nesigurnih radnih odnosa (Grafikon 2.), tj. radnih odnosa u trajanju do tri mjeseca. Godine 2018. Republika Hrvatska je bila na samom vrhu EU-a prema udjelu osoba u nesigurnom radnom odnosu (Eurostat, 2019).

4 Hrvatsko tržište rada i vrijednost plaća u europskim okvirima

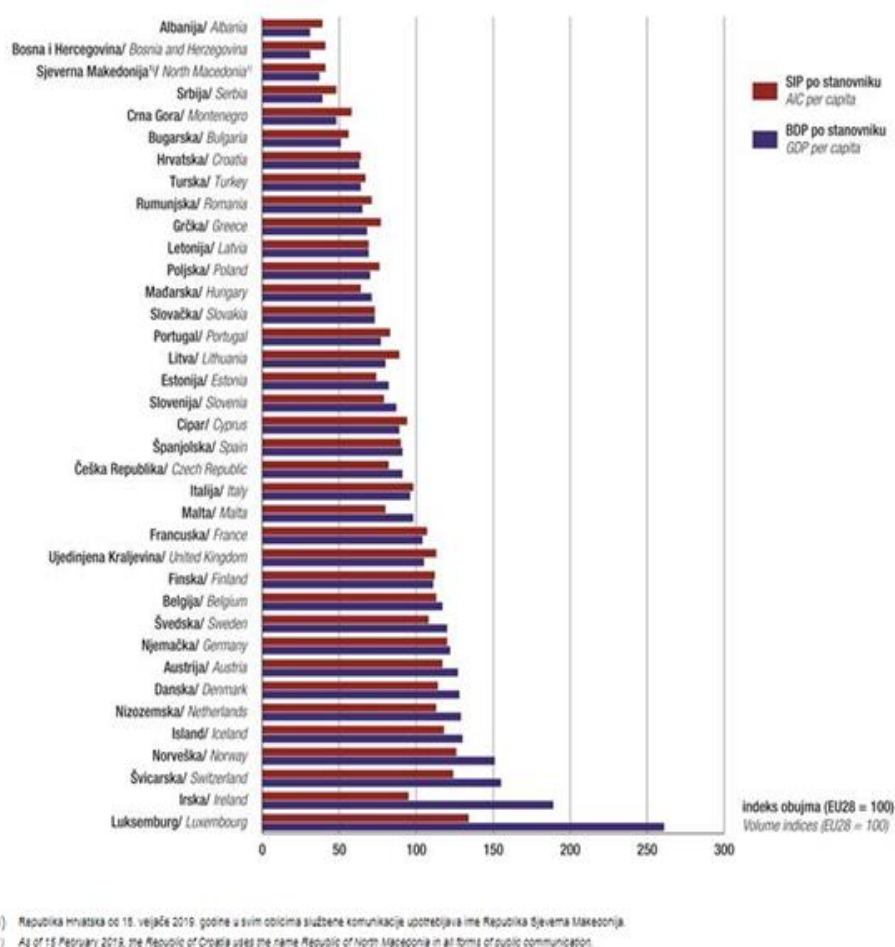
Zapadni Balkan (jugoistočna Europa) (prema EU-u) obuhvaća Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Makedoniju, Srbiju, Kosovo, Albaniju i Hrvatsku. Opisane se zemlje kategoriziraju kao „zemlje u razvoju“, ali uz bitnu napomenu: u odnosu na druge zemlje u razvoju (Istočne Azije, Latinske Amerike i Bliskog istoka), stope akumuliranog kapitala, investicija i štednji su značajno niže (Muja et al., 2019). Primjetno je, dakle, zaostajanje jugoistočne Europe za zapadnim zemljama (Šverko i Galić, 2015). Ujedno, tržišta rada u spomenutoj skupini zemalja su problematična; karakterizira ih nefleksibilnost koja može dovesti do dualnosti na tržištima rada (Savić i Zubović, 2015; Brkić, 2015). Suštinski je problem lako za identificirati; ponajprije, tehnološki napredak u zemljama jugoistočne Europe izostaje zbog spomenutih faktora; drugo, tržišta rada su također neefikasna. Ako se u obzir uzme ranije spomenuta činjenica o tehnološkom napretku i radnoj snazi kao pokretačima gospodarskog razvoja, jasno je zašto opisane zemlje bilježe vrlo slab gospodarski razvoj. Ujedno, opisani trendovi upućuju na vrlo nepovoljne prognoze za ove države. Konačno, i najvažnije, bez gospodarskog rasta nema promjene životnog standarda.

4.1 Plaće i kupovna moć hrvatskih građana u EU-u

Republika Hrvatska (uz Estoniju, Slovačku, Češku, Poljsku i Mađarsku) pripada skupini europskih zemalja s najnižom razinom plaća (Urban, 2016). Luminita Chivu et al. (2015) napominju da otvorene granice i spomenute oscilacije u vidu plaća rezultiraju ozbiljnim ekonomskim i demografskim posljedicama po slabije razvijene države, odnosno države s niskim plaćama. Svjetska financijska kriza uzela je svoj danak u plaćama kao i u ukupnoj zaposlenosti (HNB, 2015). Međutim, izvor hrvatskih problema nije svjetska financijska kriza, stoga ni izlazak iz krize neće značiti rješenje problema. Štoviše, kriza je samo produbila postojeće probleme.

Podaci o produktivnosti Republike Hrvatske su itekako poražavajući; Mihai (2015) upozorava na činjenicu da je, u skupini dunavskih zemljama, Republika Hrvatska, uz Srbiju, zabilježila najslabiju ukupnu produktivnost (istraživanjem su obuhvaćene Austrija, Bugarska, Njemačka, Hrvatska, Moldavija, Rumunjska, Srbija, Slovačka, Ukrajina). Prosječna satnica u EU-u je 2019. godine iznosila 27,7 EUR; u Hrvatskoj je ta vrijednost iznosila 11,1 EUR (Eurostat, 2019). Hrvatsko je gospodarstvo primarno fokusirano na uslužne djelatnosti, za razliku od europskog u kojem dominira industrija (spomenuti sektor bilježi i najviše satnice) (Eurostat, news release, Euroindicators, 2015; 2016; 2017; 2018). Prema podacima za rujun 2019. godine, minimalna plaća u Republici Hrvatskoj iznosila je 44,85 % prosječne plaće (Vlada Republike Hrvatske, 2019). Ujedno, udio plaća u hrvatskom BDP-u iznosi više od 40 % i viši je od prosjeka EU-a (Eurostat, 2019). Podaci o kupovnoj moći hrvatskih građana upućuju na zaostajanje za EU-om (DZS, 2019). BDP per capita koji je Republika Hrvatska zabilježila 2009. godine ponovno je dostignut tek 2018. godine, s time da, prema posljednjim pokazateljima, razina BDP-a per capita iz 2008. godine i dalje nije dostignuta (Eurostat, 2020). Godine 2018. najzastupljenije potrošačke kategorije u Republici Hrvatskoj bile su „Kućanstvo, potrošnja vode, električne energije, plina i ostalih goriva (24 %)“, „prijevoz“ (13,2 %), „hrana i bezalkoholna pića“ (12,1 %) te „razna dobra i usluge“ (11,4 %) (Eurostat). Grafikon 3. u nastavku prikazuje stvarnu

individualnu potrošnju (SIP indikator) u europskim zemljama 2018. godine. Podaci o SIP-u važni su jer upućuju na razinu blagostanja u pojedinoj državi. Najniže razine SIP-a zabilježene su u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji, Crnoj Gori, Bugarskoj i Hrvatskoj (DZS, 2019).

Grafikon 3. Indikatori kupovne moći u zemljama članicama EU-a u 2018

Izvor: Državni zavod za statistiku (2019)

4.2 Paritet kupovne moći u Republici Hrvatskoj u EU-u

BDP per capita upućuje na standard država i mijenja se kao rezultat gospodarskog rasta (Svjetska banka, 2019). Godine 2018. BDP (izražen u PPP) na razini EU-a iznosio je 30 400, a u Republici Hrvatskoj samo 19 000 (Eurostat, 2019), što je Republiku Hrvatsku uvrstilo na samo začelje EU-a po pitanju standarda, odnosno kupovne moći.

U Republici Hrvatskoj je 20 % ukupne populacije izloženo riziku od siromaštva (Eurostat, 2019). Bez socijalnih transfera i mirovina u dohotku, stopa rizika od siromaštva raste s 25,7 na 42,9 % (DZS, 2018). Ranije je spomenuta veza između gospodarskog rasta i promjene životnog standarda. U desetogodišnjem razdoblju (2008. – 2018.) Republika Hrvatska je zabilježila negativnu prosječnu stopu promjene u vrijednosti od -0,1; situacija je ista kad se promatra Republiku Hrvatsku u kontekstu zemalja Zapadnog Balkana. Izdaci za R&D u Republici Hrvatskoj među najnižima su u Europi, a podaci upućuju i na relativno nizak udio stranih investicija (Eurostat, 2019).

Ekonomski model u Republici Hrvatskoj potiče potrošnju, zaduženost i uvoz, umjesto proizvodnju, izvoz, zapošljavanje i investicije. Promjena modela dovela bi i do bolje situacije na tržištu rada (Krnić i Radošević, 2014). HNB (2018) u svojim analizama spominje negativan utjecaj koji postojeći demografski trendovi i slaba ponuda radnih mjesta imaju na hrvatsko gospodarstvo, kao i da je pad stope nezaposlenosti samo jednim dijelom rezultat novog zapošljavanja.

Kako bi zemlje Zapadnog Balkana snažnije privukle investicije nužno je kreirati modele kojima je u fokusu ekonomska, politička i socijalna stabilnost (Grabovac i Softić, 2017).

4.3 Usporedba potrošačkih cijena u Republici Hrvatskoj u odnosu na potrošačke cijene u EU-u

Za međunarodnu usporedbu cijena kreiran je harmonizirani indeks potrošačkih cijena – HICP. Središnje banke koriste se ovim indeksom radi kontrole cijena na razini Europske unije i općenito osiguravanja makroekonomske stabilnosti (Eurostat). Stabilnost cijena promatra se u kontekstu gospodarskog rasta. Hrvatska narodna banka je od 2000. do 2015. godine održala prosječnu godišnju stopu inflacije na 2,5 %.

Niska inflacija rezultira sljedećim efektima: ponajprije, raste zaposlenost i BDP, donošenje poslovnih odluka olakšano je zbog pouzdanih uvjeta, prisutna je transparentnost cijena, država postaje privlačnija za investicije (HNB).

U prethodnom poglavlju opisani su razlozi zašto do rasta u Republici Hrvatskoj nije došlo, iako su postojali određeni, itekako povoljni preduvjeti za rast. EU dijeli potrošačka dobra u deset skupina: hrana, alkoholna pića i duhanski proizvodi, odjeća i obuća, troškovi kućanstva, namještaj, vlastiti prijevoz, transportne usluge, komunikacijske usluge, rekreacija i kultura, restorani i hoteli.

Za većinu potrošačkih dobara cijene su u Republici Hrvatskoj niže od onih u EU-u, iako se bilježi postupna konvergencija (ponajprije u kategoriji hrana, alkohol, kućanstvo, prijevoz, zabavni sadržaji, ugostiteljske usluge) (Eurostat, Price levels, 2016; 2017; 2018).

5 Implikacije istraživanja

U ovom radu opisani su strukturni problemi hrvatskoga tržišta rada i njihova veza s vrijednošću plaća. Obadić (2017), među ostalim, navodi da hrvatsko tržište rada ima određene specifičnosti (nisku ekonomsku aktivnost stanovništva, visoku nezaposlenost, neusklađenost obrazovnog sustava i tržišta rada) koje su kumovale nastanku spomenutih strukturnih problema (problematična zapošljivost mladih i NEET skupine, nedovoljno razvijeno poduzetništvo, nefleksibilnost, dugotrajna nezaposlenost) te da je prisutna znatna neusklađenost obrazovnog sustava i realnog sektora. Klub Ekonomskog instituta (2014) ističe da su osnovne strukturne slabosti hrvatskoga gospodarstva vezane uz tržište rada, slab tehnološki napredak i struktura investicija. U Republici Hrvatskoj i Grčkoj naknade za nezaposlenost samo produbljuju siromaštvo zbog visoke stope dugotrajne nezaposlenosti, visine i trajanja naknada za nezaposlenost. Posljedice nezaposlenosti mladih na hrvatsko gospodarstvo opisale su Bilić i Jukić (2014), a uključuju pad broja poreznih obveznika, visoke socijalne naknade, pad kupovne moći stanovništva i, konačno, pad proizvodnje. Eurostat prati i evidentira podatke o tržištima rada u zemljama članicama EU-a, a postojeći trendovi na tržištima rada u nekim državama (posebice u Republici Hrvatskoj) samo produbljuju već ionako ozbiljne probleme. Pojedini problemi – poput nefleksibilnosti tržišta rada – za sobom povlače druge, poput dugotrajne nezaposlenosti (Ostrovic-Jakšić, 2017). Zapadni Balkan čine zemlje u razvoju, no Muja et al. (2019) navode vrlo važnu činjenicu koja povlači za sobom niz drugih pitanja: stope akumuliranog kapitala, investicija i štednji u

zemljama Zapadnog Balkana su, u odnosu na druge zemlje u razvoju (Istočna Azija, Latinska Amerika i Bliski istok) znatno niže. Šverko i Galić (2015) spominju zaostajanje Zapadnog Balkana za zapadnim zemljama, dok Savić, Zubović i Brkić (2015) specificiraju da je ključan problem na tržištima rada u spomenutim zemljama nefleksibilnost. Razina plaća u Republici Hrvatskoj je među najnižima u Europi (Urban, 2016). Istraživanje koje je provela Mihai (2015) upućuju na poražavajuće podatke o ukupnoj produktivnosti u dunavskim zemljama. Prema tom istraživanju Republika Hrvatska (kao i Srbija) bilježe najslabiju ukupnu produktivnost gospodarstva. Podaci Eurostata (2019) upućuju na činjenicu da je hrvatski standard i kupovna moć među najnižima u Europi. Hrvatska narodna banka održala je inflaciju stabilnom tijekom petnaestogodišnjeg razdoblja (2000. – 2015.) (HNB). Nažalost, gospodarski je rast izostao, a autori Krnić i Radošević (2014) te Grabovac i Softić (2017) ističu da je za poboljšanje potrebna promjena postojećih ekonomskih modela. Republika Hrvatska nije jedina država koja je u proteklom desetljeću zabilježila znatne promjene na tržištu rada. Problem leži u činjenici da je okruženje u kojem se promjene zbivaju već opterećeno nizom nagomilanih strukturnih problema. Kombinacija sve izraženije nesigurnosti i neriješenih strukturnih problema na tržištu rada utječe na porast financijskih i egzistencijalnih problema hrvatskoga stanovništva i neizbježno vodi pogoršanju demografskih pokazatelja. Republika Hrvatska ne bilježi visoke stope gospodarskog rasta – shodno tome promjena životnog standarda odvija se vrlo sporo. Idejno rješenje za strukturne probleme tržišta rada predstavljaju aktivne politike tržišta rada; buduća istraživanja trebaju se usmjeriti konkretno na njih i na njihovu evaluaciju kako bi se utvrdili eventualni problemi i slijepe točke u njihovoj provedbi. Nastavno na ovo, jedno od istraživanja moglo bi analizirati vezu između aktivnih politika tržišta rada i životnog standarda u Republici Hrvatskoj. Ostale polazišne točke za istraživanja (ili za proširivanje postojećih istraživanja) jesu: rastući trend NEET populacije u Republici Hrvatskoj, hrvatski poduzetnici i njihova nedovoljna uključenost na tržištu rada, nesigurni radni odnosi i zašto su dominantni u Republici Hrvatskoj, siva ekonomija i siromaštvo u Republici Hrvatskoj i konačno, uzroci slabe produktivnost Republika Hrvata na tržištu rada – je li ista rezultat psiholoških ili ekonomskih faktora.

6 Zaključak

Na hrvatskom tržištu rada već su godinama prisutni znatni strukturni problemi čije rješavanje zahtijeva usklađenost više politika. Hrvatsko se gospodarstvo suštinski znatno razlikuje od europskoga; dok je potonje usmjereno na industriju, hrvatsko se oslanja na turizam i uslužne djelatnosti. Negativne implikacije takvog pristupa u aktualnoj Korona krizi tek će se vidjeti. Godina 2010. naznačila je prekretnicu na tržištima rada i stavila naglasak na privremene oblike zapošljavanja i općenito konceptu fleksigurnosti. Privremeno zapošljavanje možda jest najnoviji trend, a fleksigurnost kreirana radi stvaranja fleksibilnijih tržišta rada, ali teško idu u prilog demografskim trendovima. Na temelju analize literature može se izvući zaključak da tržište rada igra značajnu ulogu u procesu postizanja gospodarskog rasta, kao i da neefikasnost istog povlači za sobom probleme koji izlaze iz domene isključivo gospodarskog rasta te u pitanje dovode i stabilnost sustava socijalne sigurnosti. Zabrinjavajući je i podatak da je Republika Hrvatska imala povoljne uvjete za gospodarski rast zbog stabilne inflacije kao i činjenica da je Republika Hrvatska deset godina sustizala razinu standarda iz 2008./2009. godine. Na temelju pregledane literature za pisanja ovoga članka, može se utvrditi da strukturni problemi na tržištu rada utječu na vrijednost plaća, ali i na sustav socijalnih naknada. U izostanku gospodarskog rasta koji bi rezultirao većim plaćama, hrvatski se građani za dostizanje „europskog“, a ponekad čak i svakodnevnog standarda, sve više okreću bankama i zaduživanju. Neminovno je da se vremena i trendovi mijenjaju, a uspjeh bilo kojeg subjekta u okruženju u

konačnici ovisi o sposobnosti prilagodbe. Republika Hrvatska, nažalost, zaostaje za europskim, a posebice svjetskim standardima. Ako je Republici Hrvatskoj potrebno deset godina da (uz postojeće uvjete dosegne razinu pretkriznu razinu standarda), onda je budućnost itekako zabrinjavajuća. Bez strukturnih promjena koje se spominju u nizu znanstvenih članaka, doista se ne može očekivati bolje sutra.

Literatura

Bălan, M., Vasile, V. (2015). Cultural determinants of economic performance in Romania, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 188, 290-296. (pristupljeno 18. 2. 2020.)

Bartóková, L. and Gontkovičová, B. (2014). Labour Markets of EMU Countries in the Context of OCA, *Procedia Economics and Finance*, 15, 146-153. (pristupljeno 18. 2. 2020.)

Bečić, M. (2014). Preobrazovanost na tržištu rada Republike Hrvatske, *Economic Trends & Economic Policy*, 23 (134). (pristupljeno 18. 2. 2020.)

Bejaković, P., Mrnjavac, Ž. (2016). Nezaposlenost mladih i mjere za njezino ublažavanje u Hrvatskoj, *Političke analize*, 7 (27), 32-38. (pristupljeno 18. 2. 2020.)

Bilić, N., Jukić, M. (2014). Nezaposlenost mladih – ekonomski, politički i socijalni problem s dalekosežnim posljedicama za cjelokupno društvo. *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta JJ Strossmayera u Osijeku*, 30 (2), 485-505. (pristupljeno 15. 7. 2020.)

Brkić, M. (2015). Labor market duality and the impact of prolonged recession on employment in Croatia, *Croatian economic survey*, 17 (1), 5-45. (pristupljeno 19. 2. 2020.)

CEPOR, 2018. Dostupno na: <http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2018-HR.pdf> (pristupljeno 3. 3. 2020.)

Chivu, L., Ciutacu, C. and Georgescu, L. (2015). Consequences of Wage Gaps in the EU, *Procedia Economics and Finance*, 22, 141-147. (pristupljeno 19. 2. 2020.)

Durbić, J. (2016). Uzroci nezaposlenosti i utjecaj na smanjenje nezaposlenosti kroz institucionalno-strukturne reforme u Republici Hrvatskoj, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 50 (100), 39-54. (pristupljeno 17. 3. 2020.)

DZS, 2018. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/14-01-01_01_2019.htm (pristupljeno 4. 4. 2020.)

DZS, 2019. Bruto domaći proizvod i stvarna individualna potrošnja u 2018. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/12-01-05_01_2019.htm (pristupljeno 15. 7. 2020.)

European Commission [2018] Annual Review. Dostupno na: [file:///C:/Users/PC/Downloads/KE-BN-18-001-EN-N%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/KE-BN-18-001-EN-N%20(2).pdf) (pristupljeno 15. 7. 2020.)

Eurostat. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/hr&oldid=202404#Nesiguran_radni_odnos (pristupljeno 24. 6. 2020.)

Eurostat. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20191120-1> (pristupljeno 24. 6. 2020.)

Eurostat. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=102> (pristupljeno 24. 6. 2020.)

Eurostat. Dugotrajna nezaposlenost. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics_and_beyond#What_about_long-term_unemployment_.3F (pristupljeno 24. 6. 2020.)

Eurostat, Privremena zaposlenost. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20191120-1>

Eurostat, Razine cijena u EU – 2016. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/pricelevels/pricelevels_2016/index.html (pristupljeno 2. 5. 2020.)

Eurostat, Razine cijena u EU – 2017. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/news/themes-in-the-spotlight/price-levels-2017> (pristupljeno 2. 5. 2020.)

Eurostat, Razine cijena u EU – 2018. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/pricelevels/pricelevels_2018/index.html?lang=en (pristupljeno 2. 5. 2020.)

Eurostat statistika, Nesigurni radni odnos. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/hr&oldid=202404#Nesiguran_radni_odnos (pristupljeno 24. 6. 2020.)

Grahovac, D., Softić, S. (2017). Impact of the FDI on Unemployment rate in countries of West Balkan, *Review of Innovation and Competitiveness: A Journal of Economic and Social Research*, 3 (2), 65-82. (pristupljeno 17. 3. 2020.)

HGK, Tržište rada, nezaposlenost mladih, obrazovanje, radni vijek <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf>

HNB, Temeljne funkcije. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/ciljevi> (pristupljeno 29. 4. 2020.)

HNB, 2018. Dostupno na: https://www.hnb.hr/documents/20182/2164557/hMKP_05.pdf/513a0119-efb1-4ae3-b065-718b5f1eafc3 (pristupljeno 19. 2. 2020.)

Hodor, E. S. (2015). Pay Trends in European Union. *Procedia Economics and Finance*, 32, 702-715. (pristupljeno 17. 3. 2020.)

Klub EIZ [2014]. Dostupno na: https://www.eizg.hr/userdocsimages/O_NAMA/klub-eiz-a/Kako_pobuditi_rast_hrvatskoga_gospodarstva.pdf (pristupljeno 15. 7. 2020.)

Manța, Ș. G., Șarlea, M., Vaidean, V. L. (2015). Comparative Analysis of University Education Systems from the Central and Eastern European Countries, *Procedia Economics and Finance*, 32, 1276-1288. (pristupljeno 17. 3. 2020.)

Muja, A., Gunar, S. (2019). Institutions and economic performance: evidence from Western Balkans 1996-2016. *IFAC-PapersOnLine*, 52 (25), 287-292. (pristupljeno 1. 3. 2020.)

Ostrovidov Jakšić, A. (2017). Postoji li mogućnost primjene koncepta fleksigurnosti na tržište rada u Republici Hrvatskoj?, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 26 (1(140)), 43-83. (pristupljeno 18. 2. 2020.)

Savić, M., Zubović, J. (2015). Comparative analysis of labour markets in South East Europe. *Procedia economics and finance*, 22, 388-397. (pristupljeno 1. 3. 2020.)

Stipković, P., Bogdan, Ž. (2017). Pokazatelji hrvatskog bankovnog sustava i gospodarski rast. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 15 (2), 179-204.

Svjetska banka, 2019. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?end=2018&start=1990&view=chart> (pristupljeno 10. 4. 2020.)

Šverko, B., Galić, Z. (2014). The perceived quality of working life in Croatia and the European Union. *Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja*, 23 (4), 557-575. (pristupljeno 10. 4. 2020.)

Urban, I. (2016). Tax wedge on labour income in Croatia and the European Union: Preface to the special issue of Financial Theory and Practice. *Financial theory and practice*, 40 (2), 157-168. (pristupljeno 10. 4. 2020.)

Vlada Republike Hrvatske (2019). (Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti/2018/11%20studeni/30%20studenoga/MINIMALNA%20PLA%C4%86A%20-%20202019.pdf>) (pristupljeno 3. 4. 2020.)